

OZOD SHAROFIDDINOVNING ENG MASHHUR ASARLARI VA ULARNING SAN'AT OLAMIDAGI AHAMIYATI

Abdisattorova Xurshida

Jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

Sport jurnalistikasi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada taniqli adabiyotshunos va adabiy tanqidchi Ozod Sharafiddinovning ijodiy merosi, uning eng mashhur asarlari va ularning o'zbek san'ati hamda adabiyoti rivojida ahamiyati yoritiladi. Muallifning adabiy-estetik qarashlari, tanqidchilik uslubi, shuningdek, san'atkorlar va yozuvchilarga ta'siri tahlil qilinadi. Asarlari orqali jamiyatning ma'naviy hayotiga qanday hissa qo'shgani, san'at olamida qanday iz qoldirgani ochib beriladi. Maqola Sharafiddinov ijodini chuqurroq o'rganishga va uni yosh avlodga yetkazishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: adabiyotshunoslik, tanqidchilik, o'zbek adabiyoti, estetik qarashlar, san'at olami, mashhur asarlar, ma'naviyat, adabiy meros, ijodiy faoliyat.

Kirish. O'zbek adabiyotshunosligi va tanqidchilik ilmi taraqqiyotida o'ziga xos maktab yaratgan adiblar orasida Ozod Sharofuddinovning o'рни alohida e'tiborga loyiqdir. U XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asr boshlarida o'zbek adabiy tanqidchiligini yangi bosqichga olib chiqqan, ilmiy-estetik qarashlari bilan o'zbek adabiy jamoatchiligi orasida chuqur hurmat qozongan adabiyotshunos edi.

Ozod Sharofuddinov 1929-yil 1-martda Farg'ona viloyatining Qo'qon shahri yaqinidagi Oxunqaynar qishlog'ida tug'ilgan. U Toshkent davlat universiteti (hozirgi O'zMU) filologiya fakultetini tamomlagach, Moskvada ilmiy izlanishlar olib bordi va fan nomzodi darajasiga erishdi. U butun faoliyati davomida o'zbek

adabiyotining taraqqiyoti, milliy madaniyatning o'sishi va san'atning jamiyat hayotidagi o'rniga oid fundamental qarashlarni ilgari surdi.

Ozod Sharafiddinovning eng mashhur asarlari orasida “Zamon. Qalb. Poeziya” (1962), “Adabiy etyudlar” (1968), “Birinchi mo'jiza” (1979), “Talant — xalq mulki” (1979), “Adabiyot — hayot darsligi” (1981), “Go'zallik izlab” (1985), “Haqiqatga sadoqat” (1988) kabi kitoblarni alohida ta'kidlash mumkin. Bu asarlar o'zbek adabiyotining turli jihatlarini — ayniqsa, estetik va badiiy tahlil, zamonaviy yozuvchilarning ijodi, xalq va adabiyot o'rtasidagi munosabatni chuqur ochib bergan.

Uning “Talant — xalq mulki” asari, masalan, ijodkor shaxs va xalq o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni yoritadi. Bu asarda adib ijodining chinakam qadri, faqat xalqning qalbiga singganda namoyon bo'lishi mumkinligi ta'kidlanadi [1]. “Adabiyot — hayot darsligi” esa adabiyotni hayotga bevosita bog'lovchi kuch sifatida tahlil qiladi, unda estetik tarbiya, ijtimoiy ong va ma'naviy poklik singari tushunchalar asos qilib olinadi.

Ozod Sharafiddinov nafaqat zamonaviy o'zbek adabiyotini tahlil qildi, balki o'zining ilmiy-metodik yondashuvi orqali tanqidchilikda yangicha qarashlarni rivojlantirdi. U tanqidchini oddiy baholovchi emas, balki adabiyot va hayot o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni tahlil qiluvchi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni ilgari suruvchi shaxs sifatida ko'rdi. U “tanqidchi adabiyotga faqat bilim bilan emas, balki yurak, tafakkur va go'zallik tuyg'usi bilan yondashishi kerak”, deya ta'kidlagan edi.

Sharafiddinovning ilmiy izlanishlari Cho'lpon, Fitrat, Abdulla Qodiriy, Oybek, G'afur G'ulom kabi adiblar ijodini chuqur o'rganish va baholashga bag'ishlangan. Ayniqsa, “Cho'lponni anglash” asarida u adabiyotimizdagi milliy uyg'onish g'oyalari va ularning mafkuraviy tazyiqlarga qaramasdan qanday yashab qolganini ko'rsatib bergan. Bu orqali Sharofuddinov o'zbek milliy tafakkurining asriy ildizlarini adabiyot orqali qayta kashf etgan.

Uning adabiy-estetik qarashlari o'zbek san'atida ham o'z aksini topdi. Chunki u faqat adabiyot bilan cheklanib qolmay, san'atning barcha turlari — teatr, kino, musiqa va tasviriy san'atda ham ma'naviyatni yuksaltirish zarurligini targ'ib qilgan. Uning asarlarida go'zallik, estetik mukammallik va badiiy mukammallikka erishish masalalari doimiy mavzu bo'lib qolgan.

Ozod Sharafiddinovning ilmiy va badiiy merosi bugungi kunda ham dolzarbligini yo'qotmagan. U yaratgan asarlar, ilgari surgan nazariy qarashlar, tanqidchilik maktabi — bularning barchasi hozirgi yosh adabiyotshunoslar, ijodkorlar va san'at arboblari uchun bebaho manba bo'lib xizmat qilmoqda. Ayniqsa, bugungi o'zbek adabiyoti taraqqiyot yo'lida Sharofuddinovning "san'atga sadoqat" g'oyasi muhim metodologik asos bo'lib qolmoqda.

Ozod Sharafiddinov o'zbek adabiyotshunosligi va tanqidchiligida o'ziga xos maktab yaratgan, mustaqil fikri, estetik qarashlari bilan tanilgan atoqli adabiyotshunos edi [2]. U XX asr o'zbek adabiy hayotida nafaqat adabiy tanqidchi, balki adabiy-estetik tafakkurni shakllantirgan ustozlardan biri sifatida o'z o'rnini topgan. Uning ilmiy merosi, tanqidiy tahlillari, yozuvchilarga bergan baholari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

Sharafiddinovning adabiy-estetik qarashlari markazida avvalo san'atga, ijodga va estetik go'zallikka bo'lgan chuqur ishonch turadi. U adabiyotni inson ma'naviyatining yuksak ko'zgusi deb bildi. Uning fikricha, san'at hayotni aks ettirishdan ko'ra ko'proq, uni anglash, inson qalbini tarbiyalash, uni tozalash, boyitish vositasidir. Shu sababli, Sharofuddinov uchun asar tahlilida badiiy shakl, obrazlar tizimi, estetik uslub alohida ahamiyat kasb etadi. Uning "Adabiyot — hayot darsligi", "Go'zallik izlab", "Haqiqatga sadoqat" kabi asarlarida bu fikrlar aniq ko'zga tashlanadi.

Ozod Sharafiddinovning tanqidchilik uslubi o'zining tahliliy chuqurligi, ehtiyotkorlik bilan yondashuvi, ijodkorga nisbatan hurmatli munosabati bilan ajralib turadi. U "tanqid" so'zini faqat salbiy fikr bildirish vositasi sifatida emas, balki

adabiy asarni anglash, tushunish, uning ijobiy va salbiy jihatlarini adolat bilan ko'rsatish vositasi deb bilgan. Uning fikricha, haqiqiy tanqidchi — bu ijodkorning hamrohi, safdoshidir. Shu bois u “konstruktiv tanqid” atamasini qo'llab, ijodkorni so'kish yoki maqtash emas, balki uni anglash, to'g'ri yo'lga yo'naltirish kerakligini ta'kidlagan.

Sharafiddinov adabiy tanqidda har bir ijodkorga individual yondashgan. Masalan, Cho'lpon, Fitrat, Abdulla Qodiriy, Oybek, G'afur G'ulom kabi yozuvchilar ijodiga bag'ishlangan maqolalarida u faqat asarning mazmunini tahlil qilish bilan cheklanmay, balki ularning tarixiy sharoitda tutgan o'rnini, estetik dunyoqarashi, til va uslubdagi o'ziga xosliklarini ham chuqur tahlil qiladi. Ayniqsa, “Cho'lponni anglash” asarida yozuvchining ijodi orqasida yashiringan milliy o'zlik, ozodlik, or-nomus, vijdon singari tushunchalarni sharhlashi adabiy tanqidchilikda yangicha yondashuv edi.

Tanqidchilik faoliyati davomida Ozod Sharafiddinov ko'plab yosh yozuvchilarning shakllanishida muhim rol o'ynagan. U faqat tanqidchi emas, balki ustoz sifatida ham ko'plab ijodkorlarga maslahatlar bergan, yo'l ko'rsatgan. Adabiyotga kirib kelgan yoshlar uning maqolalari orqali adabiyotning mas'uliyatini, badiiy saviyaning ahamiyatini tushunganlar. U tanqidchilikni oddiy baholash emas, balki badiiy tafakkur maktabi sifatida talqin qilgan. Uning asarlarida “estetik tuyg'u”, “go'zallik hissi”, “so'z san'atiga sadoqat” singari tushunchalar markaziy o'rin tutadi.

Sharafiddinov o'z asarlarida adabiyotshunoslikni san'at nazariyasi bilan uyg'unlashtirgan. U asarni faqat ijtimoiy mazmuni bilan emas, balki estetik shakli, tilning boyligi, obrazlar dunyosining murakkabligi orqali tahlil qilgan. Bu jihatdan u O'zbekistonda adabiy tanqidchilikning metodik asoslarini chuqurlashtirgan, unga ilmiylik, ob'ektivlik va estetik tahlil mezonlarini olib kirgan.

San'atkorlar, ayniqsa yozuvchilar uning tahlillarini katta e'tibor bilan kuzatgan. Sharofuddinovning fikr-mulohazalari ko'pincha adabiy jamoatchilikda

muhammaga sabab bo'lgan, ammo u hech qachon subyektivlik yoki shaxsiy fikr doirasidan chiqmagan [3]. U adabiyotga — millat ruhiyatining tarbiyachisi sifatida qaragan va yozuvchidan ham shu yuksak ma'naviy mas'uliyatni kutgan.

O'zbek adabiy tanqidchiligidan yorqin namoyandalardan biri bo'lgan Ozod Sharafiddinov nafaqat adabiyotshunos, balki o'zbek madaniyati va ma'naviyatining yetakchi arbobi sifatida ham tanilgan. Uning asarlari orqali o'zbek jamiyatining ma'naviy hayotiga kiritgan hissasi, san'at va adabiyot olamida qoldirgan betakror izi bugungi kunda ham o'rganilmoqda va yuqori baholanmoqda.

Sharafiddinov ijodining eng asosiy xususiyati uning adabiyot va san'at orqali jamiyatning ma'naviy kamolotini targ'ib qilgani bilan bog'liq. U asarlarida inson qalbining tozaligi, insoniylik fazilatlari, haqiqiy go'zallik va badiiy san'atning ma'naviy o'rni haqida chuqur mulohazalar bildirgan. Uning fikricha, san'at va adabiyot — bu inson ruhining yuksalishiga xizmat qiluvchi vositalar, jamiyatning ichki kuchi va ma'naviy tayanchi hisoblanadi. Shu bois, Sharofiddinov ijodkor sifatida badiiy asarning maqsadi faqat ko'ngil ocharlik emas, balki odamlarda ma'naviy teranlik, milliy ong va axloqiy qadriyatlarni shakllantirish ekanligini ta'kidlagan. Uning “Adabiyot — hayot darsligi”, “Go'zallik izlab” va “Haqiqatga sadoqat” kabi asarlari aynan shunday ma'naviy-estetik idealni ilgari surgan. Bu asarlarda yozuvchi san'atning nafaqat tashqi go'zallikni, balki inson ichki dunyosidagi haqiqiy go'zallikni aks ettirishi, ma'naviy kamolot yo'lida xizmat qilishi zarurligi haqida fikr bildiradi. Shu bilan birga, u zamonaviy o'zbek adabiyotining rivojlanishi va uning jamiyatdagi o'rni haqida ham batafsil mulohaza yuritadi.

Sharafiddinovning adabiy tanqidchilik faoliyati ham jamiyatning ma'naviy hayotiga bevosita ta'sir ko'rsatgan [4]. U yozuvchilarni faqat badiiy mahorat jihatdan baholamagan, balki ularning asarlarida jamiyat, tarix, millat va axloqiy-ruhiy masalalar qanday aks etganini chuqur tahlil qilgan. Masalan, u milliy uyg'onish davrida ijod etgan Cho'lpon, Fitrat va Abdulla Qodiriy kabi

yozuvchilarning ijodida insoniylik, adolat va vatanparvarlik kabi qadriyatlarni chuqur ko'rib chiqqan. Shu tariqa, Sharafiddinovning tanqidchilik maktabi o'zbek jamiyatining ma'naviy qiyofasini shakllantirishga xizmat qilgan.

San'at olamida Sharafiddinov o'ziga xos iz qoldirdi. Uning estetik qarashlari va tanqidchilik yondashuvi o'zbek adabiyotining zamonaviy bosqichda rivojlanishiga yangi yo'l ko'rsatdi. U san'at va adabiyotni jamiyatdagi eng muhim ma'naviy kuchlar deb hisoblab, har qanday ijodkorning mas'uliyati va badiiy kamoloti haqida ko'p marotaba ta'kidlagan. Bu fikrlar nafaqat yozuvchilar, balki teatr, kino, musiqachilar va boshqa san'atkorlar uchun ham muhim metodologik asos bo'ldi.

Sharafiddinov ijodida ma'naviy hayotga qo'shilgan hissaning yana bir qirrasi — milliy madaniyat va an'analarni qadrlash, ularni yangi bosqichga olib chiqishdir. U milliy o'zlikni, til va adabiyotning o'ziga xosligini asrab-avaylash, uni jahon madaniyati bilan uyg'unlashtirish tarafdori bo'ldi. Bu nuqtai nazar uning tanqidiy maqolalarida va kitoblarida aniq aks etdi. U milliy madaniyatni yo'qotish xavfini yirik muammo sifatida ko'rdi va badiiy ijodni shu yo'nalishda shakllantirish zarurligini ta'kidladi. Shuningdek, Ozod Sharafiddinov ijodida xalq bilan san'at o'rtasidagi uzviy bog'liqlik doimo markaziy o'rinni egallagan. Uning fikricha, san'atkor xalqqa xizmat qilishi, uning ruhiy ehtiyojlarini aks ettirishi kerak. Bu esa jamiyatda ijtimoiy birdamlik, milliy barqarorlik va ma'naviy uyg'unlikni ta'minlaydi. Ushbu g'oyalar asarlarida aks etib, ko'plab adabiyot va san'at arboblarning ijodiy faoliyatiga yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qilgan.

Ozod Sharafiddinovning san'at olamidagi izlari bugungi kunda ham yaqqol seziladi. U yaratgan ilmiy-matnlar, tanqidiy maqolalar va nazariy ishlanmalar o'zbek madaniyati va adabiyotshunosligida muhim poydevor bo'lib qolmoqda [5]. Yosh avlodlar uning ijodiy merosini o'rganib, o'z ijodlarida milliy-ma'naviy qadriyatlarni yuksaltirishga intilmoqda. Shu tariqa, Sharofuddinovning ma'naviy-

axloqiy va estetik tamoyirlari yangi asr o'zbek san'ati va adabiyotining barqaror rivojida muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, Ozod Sharafiddinovning ijodi va ilmiy merosi o'zbek adabiy tanqidchiligining rivojlanishida muhim bosqich bo'lib, san'at olamida chuqur iz qoldirdi. Bugungi kunda uning tamoyillari va qarashlari yosh adabiyotshunoslar va san'atkorlar uchun ibrat va yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qilmoqda. Shunday qilib, Ozod Sharafiddinovning eng mashhur asarlari nafaqat o'z davrining, balki kelajak avlodning ham san'atga va ma'naviyatga bo'lgan munosabatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Isayeva, S. (2024). ADABIY O 'QISH DARSLARIDA RUHIYAT MASALALARINING O 'RGANILISHI. O 'ZBEK TILINING XORIJDA O 'QITILISHI: TA'LIM NAZARIYASI VA AMALIYOTI, 1(01), 25-30.
2. Suvonov, N. (2025). OZOD SHARAFIDDINOV MAQOLALARIDA KOMILLIK VATURLI MAFKURAVIY G'OYALAR. SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 3(33), 77-79.
3. Turayev D. N. OZOD SHARAFIDDINOV MUSTAQILLIK, MILLIY UYG'ONISH HAQIDA //INTERDISCIPLINE INNOVATION AND SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE. – 2025. – T. 3. – №. 27. – С. 60-62.
4. Amankulova, I. (2025). OZOD SHARAFIDDINOV-MATONATLI XALQ IJODKORI. Журнал академических исследований нового Узбекистана, 2(1, 2-qism), 81-83.
5. Ravshanovna, T. G. (2024). THOUGHTS ON THE STUDY OF JADID LITERATURE. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PHILOLOGICAL SCIENCES, 5(10), 59-62.